

Vakcinamizéria: betegség- vagy egészségtünet?

Bánfalvi Attila

Valami mélyes bizonytalanság hatja át a H1N1 elleni védekezés légkörét. Mintha a H1N1 nemcsak biológiailag támadná meg a halandó szervezetét, hanem valamiképpen szétzilálná azokat a kulturális-társadalmi-pszichés mechanizmusokat is, amelyek a védelmi rendszer kevésbé látványos, de annál fontosabb vonalait alkotják. Úgy tűnik, mintha a vakcináció jótékony hatásosságát illető *szkepszis* és *bizalmatlanság* a fenyegető járvány része lenne. Mintha a közelgő járvány okozta halálszorongás nem lenne elég ahhoz, hogy a „tettleges” védelmi mechanizmusok a lelkekben beinduljanak. Vagy mintha az emberek már olyan szerencsétlennek éreznék magukat, hogy nem vágnak bele ebbe a

Az egyik ismerősöm azt tapasztalta, hogy amikor az orvos beadni készült neki a vakcinát, akkor olyan hangsúllyal kérdezte meg, hogy tényleg ezt akarja-e, mintha fel nem vállaltan azt sugallná: „Én az ön helyében meggondolnám, hogy szükségem van-e erre. Hát, maga tudja...” Egy másik orvos, amikor „járványügyis” kollégájától tanácsot kért, akkor azt a választ kapta a bennfentestől, hogy már csak azért is meggondolandó az oltás, mert háromféle antibiotikum is van az injekcióban. Persze, az antibiotikum hallatán egy mai orvos – érthető módon – azonnal „paranoid” lesz. Miért is kell antibiotikum egy influenza elleni vakcinába?! És minthogy nincs világos szakmai válasz, csak a gyanúra hajlamosító információ, ezért ez az orvos elállt (noha csak időlegesen) az „önvakcinációtól”.

Az interneten minden nap találunk egy-egy történetet a ritka, ám szörnyű mellékhatásokról. És minthogy a *történetek maguk* egyáltalán nem ritkák, ezért elretentő vagy legalább elbizonytalanító hatásuk nyilvánvaló.

A szakmai jellegű vagy azokra hivatkozó publikációk pedig hemzsegnek a kétségektől. A következő példa jól jelzi a kétely mélységét. Fontos a vakcina? – kérdezi egy összefoglalónak szánt írás címe, amely mindjárt az általában vett influenza elleni vakcináció

hatásosságát veszi górcső alá. Arra a következtetésre jut, hogy „... két lehetőségünk maradt. Az egyik az, hogy az influenzavakcina igen jótékony hatású vagy legalábbis hasznos. A szilárd bizonyíték több polgárt – és különösen több egészségügyi szakembert – bátorítana arra, hogy megkapják az oltásukat és megakadályozzák az influenza terjedését. Most az a helyzet, hogy az egészségügyi dolgozók több mint ötven százaléka [amerikai adat! – B. A.] nem akarja beoltatni magát a sertésinfluenza ellen, és nem kapják meg a szokásos oltásukat a szezonális influenza ellen sem, részben azért, mert sokan kétlik a vakcinák hatásosságát. A másik lehetőség természetesen az, hogy erősen bízunk olyan vakcinákban és antivirális szerekekben, amelyek egyszerűen nem működnek, vagy nem működnek úgy, ahogy hisszük. [...] Jobb bizonyíték hiányában a vakcinákat és antivirális szereket csak részleges és bizonytalan védekezési eljárásoknak kell tekinteni az influenzával szemben. És az is lehet, hogy csupán talizmánok.”¹

Az előbbi sorok szerzői, miután több szakemberrel beszéltek, végül tágabb kontextusba helyezik a problémát és arra a következtetésre jutnak, hogy „néhány influenzaszakember kiadvást intéz az orvosi ortodoxia ellen, és azt állítják, hogy azok számára, akiknek igazán szüksége van a védelemre, az influenzaoltások és antivirális szerek keveset vagy semmit sem jelentenek.”

Keith Haring: Életfa (1985)

küzdelemben, mert oly jelentéktelennek érzik a problémát egyéb bajaikhoz képest. Esetleg, mintha már nem bírnának el egy újabb életproblémát, amellyel foglalkozniuk kellene. (Annál valószínűbb a pánik kitörése akkor, amikor a járvány már tényleg itt lesz a kapuk előtt és bedörömböl.)

El tudtuk volna még csak képzelni is két-három év-tizeddel korábban ezt a bizonytalanságot és bizalmatlanságot?! Lehetséges lett volna korábban ennyi kételkedő orvos és persze ennyi bizonytalan páciens? Milyen lehetetlen helyzet lett volna az, ha az esetleg „ház körüli pletykák” miatt kételkedő páciens bizonyosságért orvosához fordul, ahol aztán vakcina helyett egy nagy adag *nocebo* hatást kap, sőt, még ostobának is nézik, hogy az orvostudomány és -technológia egyik újabb eredményét akarja használni.

Mármost, ha elvonatkoztatunk a konkrét helyzet megannyi partikuláris összetevőjétől – amit persze nem tehetnénk –, akkor az egyik legfeltűnőbb sajátossága ennek a „földindulásnak” az, hogy a modern medicina sikerességének egyik legfontosabb szimbóluma esik a kétely áldozatául. A vakcináció mindig is úgy élt a köztudatban, mint a modern egészségügyi rendszer igazi nagy sikertörténete, amelyben a biomedikális ideológia redukcionista módszere igazolta helyességét. Súlyos – gyakran halálos – fertőző betegségek megrendítő ütést kaptak az orvostudománytól. Az első narcisztikus sérülést akkor szenvedte ez az öntudat, amikor a hetvenes években *Thomas McKeown* statisztikai módszerekkel igazolta, hogy az Amerikai Egyesült Államokban már a vakcináció népességszintű bevezetése előtt a fertőző betegségek halálozási rátája elkezdett jelentősen csökkenni². És noha a kutató módszereit és eredményeit később komoly kritika kísérte, az a következtetése, hogy a „gyógyító orvosi eszközök kis szerepet játszottak a mortalitás csökkenésében a huszadik század közepe előtt” ma is tarthatónak látszik³.

Most pedig olyan, mintha már egy újabb narcisztikus sérülés időszakában lennénk. A medicina identitásában döntő szerepet játszó tudományosság önmaga sem képes már egyértelmű értelmezéseket adni. Milyen hihetetlen skandalum az, hogy a modern medicina egyik szimbólumát, a vakcinációt minősíthetik „talizmánoknak”! Hiszen az orvosi szakma öntudatának egyik döntő összetevője az, hogy az általa alkalmazott technikák nem „talizmánokként” működnek. Szemben más „egzotikus” medikális rendszerekkel, ahol tudományosan nem bizonyított „talizmánokat” használnak.

De talán már nem is a tudományos eredmények egyértelműségének, egyigazságúságának a hiánya a probléma, hanem az, hogy ez nem marad meg a tudományos körökben, hanem behatol az eredmények felhasználói (az orvosok) körébe. Sőt, ami még ennél is rosszabb, a laikus közvéleményt is frusztrálja a bizonyosság iránti vágy sürgető ereje és hiánya közötti megélt szakadék. Ez arra *kényszeríti* a „fogyasztót”, hogy olyan döntést hozzon önmagáról, amely tudományosan aluldeterminálnak látszik. Pedig sokak számára a tudomány az az intézmény, amely „megmondja a tutit”, most pedig kétértelmű üzenetek hagyják el „papjainak” köreit.

De még az is lehet, hogy ha a mondandó többé-kevésbé egyértelmű is lenne, akkor sem lehetne ebben a kulturális légkörben annak érezni. A befogadó még a szilárdnak szánt üzeneteket is cseppfolyósítja, mert az általános bizalmatlansága transzformálja azokat.

Miért is különbözne a medicina és tudománya kultúrájának dekadens tendenciáitól, kétségeitől, bizonytalanságaitól?

Mindazonáltal e jelenség megítélése sem lehet mentes az alternatíváktól. Mondhatjuk, hogy a H1N1 csak kihozott egy még nála is súlyosabb, mélyrehatóbb kulturális kórképet. És most azon kell dolgoznunk, hogy a régi egyértelműnek tűnő viszonyok az orvosok és páciensek között „meggyógyuljanak”. A járvány pedig majd magától értetődővé teszi, hogy kinek volt igazaza...

De az is lehet, hogy a járvány csak újabb interpretációk előtt nyitja meg az utat, még akkor is, ha a vitatkozó felek a maguk igazolását találják majd meg benne. Esetleg a mai szorongással teli kétségeinket nem a betegség, hanem az egészség tünetének fogjuk majd fel – egy kezdődő egészségé, amely éppen a sokszempontúságban, sokértelműségben találja meg identitását. Addig pedig kapaszkodjunk kölcsönösen egymás szorongásaiba, színezzük ki a híreket és információkat, fokozzuk kétségeinket, riogassuk egymást – ebbe úgy belefeledkezhetünk, hogy a járvány átvonulása a szorongások tengerében talán fel sem fog tűnni, múltó kellemetlenség lesz csupán.

És mondogathatjuk majd egymásnak:

– Hallottad, hogy a szomszéd behalt az influenzába?

– Az semmi, de az egyik ismerősöm beadatta a vakcinát, és azt olvasta az interneten, hogy ennek következtében elkárhozik a lelke.

Kell ez az izgalom, vágyunk rá, a thriller lételemünké vált, hiszen a Pokol sokkal izgalmasabb, mint a Mennyország...

*A szerző filozófus, a Debreceni Egyetem, Orvos- és Egészségtudományi Centrum, Magatartástudományi Intézetének egyetemi docense.
E-mail: banfalvia@t-online.hu*

JEGYZETEK

1. Shannon Brownlee, Jeanne Lenzer: Does the vaccine matter?, The Atlantic, 2009 November www.theatlantic.com/doc/print/200911/brownlee-h1n1
2. Vö. *McKeown T.* The role of medicine. *Oxford: Basil Blackwell; 1989.*
3. *Colgrove J.* The MCKeown thesis: A historical controversy and its enduring influence. *American Journal of Public Health 2002;92:5.*

A vakcináció mindig is úgy élt a köztudatban, mint a modern egészségügyi rendszer igazi nagy sikertörténete.